

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Att nyanlända till landsbygden

– En studie om immigranternas erfarenheter av etableringsprocessen i svenska landsbygder

Arriving in a rural land

– A study of immigrants' experiences of the establishment process in Swedish rural areas

Eva Engström

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2016

Att nyanlända till landsbygden

- En studie om immigranternas erfarenheter av etableringsprocessen i svenska landsbygder

Arriving in a rural land

- A study of immigrants experiences of the establishment process in Swedish rural areas

Eva Engström

Handledare: Arvid Stiernström, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Biträdande handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2016

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Flykting, nyanländ, bosättning, etablering, integration, landsbygd, Öland

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

De senaste åren har många flyktingar kommit till Sverige och en del av dem som får uppehållstillstånd, i den här uppsatsen benämnda nyanlända, placeras ut i mindre orter på landsbygden. Syftet med studien är att undersöka hur det är att komma som nyanländ till en landsbygdsort i Sverige och vilka möjligheter och svårigheter man möter där den första tiden. Det är en kvalitativ studie som bygger på fenomenologiska intervjuer med nyanlända, deras faddrar och integrationssamordnaren i Mörbylånga kommun på Öland. De nyanlända har av olika anledningar begränsade möjligheter att påverka vart i Sverige de blir bosatta vilket upplevs som problematiskt. De upplever också fysisk, social och språklig isolering som blir extra stor i landsbygdens specifika kontext. Stor medial uppmärksamhet på flyktingsituationen gör att flyktingskapet blir ett stigma som påverkar relationen mellan nyanlända och andra, vilket syns särskilt tydligt i fadderrelationen. Tillsammans kan de ovanstående faktorerna bidra till en känsla av liminality, mellanrum i tillvaron, där de nyanlända ännu inte är framme utan på olika sätt fortsätter att vara flyktingar och vara på väg.

Nyckelord: flykting, nyanländ, bosättning, etablering, integration, landsbygd, Öland

Abstract

During the last years many refugees has come to Sweden and some of them who get residence permit, in this thesis called “new arrivals”, end up in rural areas. The aim of this study is to look into how “new arrivals” experience their first time in rural areas and what difficulties and possibilities they meet there. The thesis is qualitative and based on phenomenological interviews with “new arrivals”, locals involved in the welcome and the integration coordinator in Mörbylånga municipality on Öland. Due to different reasons the “new arrivals” experience limited possibilities to influence where in Sweden they will settle which is considered problematic. They also experience physical, social and language orientated isolation that is amplified in the specific rural context. Big media attention on refugees creates a stigma that complicates the relation between “new arrivals” and other locals. All together the circumstances mentioned above result can contribute to a feeling of liminality - being in between different parts of life. In some ways the “new arrivals” remain “new arrivals” who not yet reached their final destination.

Keywords: refugee, new arrival, settlement, introduction, integration, rural land, Öland

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
Syfte och frågeställningar	7
Presentation av fältet	7
Material och metod	11
Centrala teoretiska resonemang.....	12
Flytten till Öland – mer eller mindre frivillig	14
Att bli bosatt - som kvotflykting	14
Att bli bosatt - som asylsökande	16
Att bosätta sig	18
Spelar det någon roll?.....	19
Makten över sitt eget liv	21
Livet på landet – tre dimensioner av isolering	22
Fysisk isolering.....	22
Social isolering	23
Språklig isolering.....	25
I mötet mellan nyanlända och ölänningar.....	27
Ölänningar.....	27
Fadderskap	28
Flyktingskap	30
Till sist	32
Källförteckning.....	33

Inledning

Sundet ligger stilla och spegelblankt. Öland är täckt i ett tidigt morgondis när jag kliver på bussen och rullar ut på bron. Från toppen har vi en magnifik utsikt och jag kommer att tänka på de personer jag ska intervjua idag. De måste ha haft samma utsikt när de första gången passerade bron, på väg till en ö som de aldrig tidigare besökt men som skulle bli deras hem för flera år framöver. Vad tänkte de när de såg de många kyrktornen och vindkraftverken resa sig ur havet framför dem? Och vad tänker de nu, när de gjort resan över sundet många gånger?

De jag ska intervjua idag är bara några av många nyanlända flyktingar som fått uppehållstillstånd i Sverige de senaste åren. En del av dem som får uppehållstillstånd hamnar på mindre orter på landsbygden och delar av lokalbefolkningen hyser förhoppningar om att de nyanlända ska stanna kvar där för att motverka urbaniseringen som pågått de senaste 100 åren (HSsL 2013-12-03, SCB 1). Utmaningen för landsbygder att behålla och attrahera nya invånare beror delvis av de specifika drag som kännetecknar och är gemensamt för landsbygder runt om i Sverige. Den fysiska miljön är präglad av det brukade landskapet och utifrån det har en viss typ av institutioner, infrastrukturer och sociala relationer vuxit fram. Bland annat karakteriseras landsbygder av glesa strukturer med stora avstånd mellan människor och resurser (Westholm 2008:55). Landsbygdens särskilda strukturer är tydliga på Öland och blir en del av den verklighet de nyanlända möter. Hur det mötet ser ut och hur de nyanlända upplever sin första tid på platsen är avgörande för om de ska vilja bo kvar och leva upp till förhoppningarna om att återbefolka landsbygden.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur det är att komma som nyanländ till en landsbygdsort i Sverige och vilka svårigheter och möjligheter de nyanlända möter den första tiden. Jag har utgått från Mörbylånga kommun på Öland och valt att lyfta några aspekter av frågorna ovan som jag utifrån mitt empiriska material funnit extra intressanta:

1. Hur ser handlingsutrymmet ut för de nyanlända att påverka sin egen boendesituation och vad får det för konsekvenser för deras relation till platsen?
2. Hur upplever nyanlända på landsbygden isolering på olika sätt och vad får det för konsekvenser för dem?
3. Vad händer i mötet mellan nyanlända och andra ölänningar och hur påverkas relationerna av att de nyanlända är just nyanlända?

Presentation av fältet

Flyktingmottagning

Enligt FN:s flyktingkonvention räknas personer som flyktingar om de lämnat sitt hemland på grund av rädsla för förföljelse med anledning av ras, nationalitet, kön, sexuell läggning, politisk eller religiös uppfattning eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp. Men många som flyr idag gör det av andra anledningar som till exempel krig, hunger och naturkatastrofer och i flera länder, däribland Sverige, har även de här personerna rätt till att ansöka om asyl (Migrationsverket 2016-03-15). Asyl är ett uppehållstillstånd där den som beviljas har samma rättigheter att bo, leva och arbeta i Sverige som svenska medborgare (Migrationsverket 2016-05-11).

Det finns två sätt för flyktingar att komma till Sverige. Kvotflyktingar registrerar sig som flyktingar hos FN:s flyktingorgan UNHCR som sedan föreslår dem för ett land som erbjudit sig att vidarebosätta ett visst antal personer, en flyktingkvot. Därefter prövar landet om de föreslagna flyktingarna har rätt till asyl enligt nationell lagstiftning och hjälper dem i så fall att ta sig till landet där de får permanent uppehållstillstånd (Migrationsverket 2016-03-15).

Men de flesta flyktingar som kommer till Sverige gör det på egen hand och ansöker om asyl först när de kommit hit. Asylansökan handläggs hos Migrationsverket som också ansvarar för att ordna boende och förnödenheter åt personerna under tiden. För de som får asyl lämnas ansvaret över till Arbetsförmedlingen, som hjälper personerna att hitta ett boende och upprättar en individuell etableringsplan. Även kvotflyktingarna deltar i etableringen som pågår under två till tre år och kan bestå av bland annat Svenska För Invandrare (SFI), samhällsorienterande kurser, praktiker, instegs- och nystartsjobb¹ (Arbetsförmedlingen 2016-06-08). Under den här tiden räknas personerna som nyanlända (Migrationsverket 2014-09-12). Därefter förväntas personerna vara redo att börja jobba eller studera och klara sig på egen hand.

Mörbylånga kommun

När vi lämnar Ölandsbron befinner vi oss i Mörbylånga kommun, som med sina 14699 invånare täcker hela den södra halvan av ön (SCB 2016-02-16). Under 2015 tog kommunen emot 54 flyktingar och två kvotflyktingfamiljer (Migrationsverket 2016-02-29). Kommunen organiserar en fadderverksamhet där de nyanlända blir tillfrågade om de är intresserade av att delta. Ölänningar som vill vara faddrar anmäler sig till kommunen som då matchar ihop dem med nyanlända utifrån intressen, ålder och familjesituation med mera. Både faddrarna och de nyanlända deltar helt ideellt och de avgör tillsammans hur de vill att relationen ska se ut. Eftersom de nyanländas möte med faddrarna blir en del av deras möte med platsen är fadderverksamheten en bra ingång för att förstå det ovannämnda.

Första busstoppet efter bron är Färjestaden, Ölands största samhälle. Här ligger Möllstorps camping, som precis som många andra campingar och vandrarhem på ön har blivit omvandlad till asylboende. Bussen rullar vidare söderut och snart kommer vi in i Södra Ölands odlingslandskap, som utsetts till världsarv för sin unika natur och kulturhistoria. Det flacka åkerlandskapet genomskärs av långa, raka stenmurar som sträcker sig från kalmarsund i väst till Alvaret i öst. Alvaret är en enbuskhet, känd för sin unika flora, som täcker hela södra Ölands inland. Efter en halvtimme anländer vi till Mörbylånga och passerar centrum; ett par mataffärer, Lantmännen, en bilhandel och skolan, på väg mot busstationen. Närmare vattnet ligger ett äldre centrum med ett kullerstensbelagt torg omgärdat av tvåvåningshus som inrymmer bank, café, restaurang, galleri och loppis.

¹ Nystartsjobb är ett arbete där arbetsgivaren enbart betalar en del av ersättningen och staten står för resterande del

Hit hörs ingen trafik men en jublande fågelsång. Tillsammans med en liten esplanad ger torget känslan av att Mörbylånga en gång i tiden haft småstadsambitioner.

I en industrilokal i utkanten av samhället samsas SFI-undervisningen och kommunens integrationsenhet med ett persiennföretag. Här studerar de flesta som befinner sig i etableringen i kommunen bland annat många av mina informanter. Några av dem bor i Mörbylånga och Färjestaden men många bor också i Degerhamn, ett samhälle ytterligare en halvtimme söder om Mörbylånga. Degerhamn har tack vare en cementfabrik och dess arbetsplatser, men även de nyanlända som flyttat in, lyckats bevara både livsmedelsbutiken och skolan. Det som jag i den här studien kallar för Degerhamn består egentligen även av orten Södra Möckleby men eftersom mina informanter kallar båda samhällena för Degerhamn, gör även jag det.

Att skriva om integration, nyanlända och flyktingar

Ett begrepp som kan verka relevant i min studie är integration. Jag har valt att inte använda mig av det eftersom det används mycket i den politiska debatten och därför finns det risk för misstolkning (Wieviorka 2014). Integration kan betyda sammanfogning, blandning och interaktion av olika grupper och individer men i Sverige idag används begreppet oftast för att beskriva hur utlandsfödda ska bli en del av det svenska samhället (Socialstyrelsen 2008). Michell Wieviorka skriver att begreppet integration hänger samman med den klassiska sociologin där samhället/staten/nationen och dess institutioner sågs som en sammanhållen enhet som människor skulle socialiseras in i. Men senare tids forskning på trender som globalisering visar att samhället inte är en sammanhållen enhet utan består av en mängd olika företeelser, vilket gör integrationsidéen inaktuell. Sociologin fokuserar numer också i högre utsträckning på individer som subjekt som agerar utifrån att förverkliga sig själva snarare än utifrån vilken "samhällsgrupp" de tillhör. Då blir det missvisande att betrakta den breda kategorin utlandsfödda som en grupp vilket integrationsbegreppet kan leda till (Wieviorka 2014). Tankar och idéer kring integration kan dessutom ibland tangera koloniala synsätt på det västerländska samhället som överlägset och att människor från andra länder av den anledningen bör anpassa sig till och inrätta sig i det (Utredningen om makt, integration och diskriminering 2006).

Under studiens gång har jag reflekterat mycket kring hur jag ska benämna mina informanter. Nyanlända är formellt en korrekt benämning samtidigt som det ger känslan av att någon kommit nyligen, vilket kan vara missvisande när personerna varit i Sverige i flera år. Även flykting är ett begrepp som tål att problematiseras.

Att fly är något man gör men innebär det att man också blir en flykting? Utifrån FN:s definition kan man fortsätta att vara flykting hela livet, så länge man någon gång har flytt från sitt hemland. Sitter flyktingskapet kvar som en del av identiteten även efter att man fått uppehållstillstånd eller upphör man så småningom att vara flykting? Det är en problematik som genomsyrar studien, dels eftersom det påverkar hur jag benämner mina informanter och dels för att det är en verklighet som mina informanter lever i. Genom att jag intervjuar dem i egenskap av att de är nyanlända flyktingar bidrar jag dessutom till att just de egenskaperna blir relevanta för deras identitet.

En svårighet vid kulturöverskridande studier är att förstå och presentera det informanterna säger utifrån deras eget sammanhang, att verkligen lyfta deras perspektiv, vilket ofta är syftet med studien. Det gäller framförallt när intervjuaren, som jag själv, tillhör en majoritet i samhället och de intervjuade en minoritet. Resultatet blir ofta att intervjuaren tolkar materialet utifrån sin egen förståelsevärld och studien reproducerar därmed majoritetens uppfattning om minoriteten istället för att presentera deras eget perspektiv. (Marcus Doel i Philo 1997:23) Det är extra relevant att reflektera över i landsbygdssammanhang enligt Ruth Panelli, Phil Hubbard, Brad Coombes och Sandie Suchet-Pearson (2009). De diskuterar att berättelser om och bilder av landsbygden ofta är väldigt homogent "vita" och osynliggör andra perspektiv. Därför är det viktigt att "vita" forskare reflekterar över sin egen roll när de försöker undersöka andra grupper berättelser om landsbygden. Att lyckas med att presentera informanternas eget perspektiv och inte låta det färgas av min egen förförståelse är naturligtvis väldigt svårt. Därför vill jag att läsarna ska vara medvetna om att jag själv är född och uppvuxen i Sverige, närmare bestämt i Kalmar län, men inte på Öland. Även om jag inte själv har någon erfarenhet av att komma till Sverige som flykting har jag vänner som gjort det vilket bidragit till min nyfikenhet för området men även påverkat min förförståelse. Min förförståelse kan till exempel ha haft betydelse för vilka delar av emprin som jag funnit intressanta och valt att diskutera i uppsatsen och vilka delar jag utelämnat.

Material och metod

Jag har valt att göra en kvalitativ, fenomenologisk studie, eftersom jag är intresserad av att fånga människors upplevelse av sin verklighet, i det här fallet hur det är att komma som nyanländ till Öland. Deras upplevelse når jag bäst genom att de själva får berätta om den för mig. Därför har jag gjort semistrukturerade intervjuer vilket innebär att jag haft en uppsättning frågor förberedda men låtit samtalet styra vad vi pratar om och i vilken ordning. (Kvale och Brinkman 2009:30) Då jag velat få en djupare förståelse för mina informanter har jag baserat studien på förhållandevis få fall, vilket får till följd att jag inte kan generalisera enbart utifrån representativitet. För att relatera studien till ett större sammanhang tar jag hjälp av teoretiska begrepp som jag valt och anpassat för att de på ett bra sätt ska lyfta fram intressanta aspekter av min empiri. (Teorell och Svensson 2007:46) Jag använder mig också av tidigare forskning och jämför bland annat med resultat från en pilotstudie av Martin Åberg och Ann-Kristin Högman (2015) om migration och civilsamhället i urbana och rurala miljöer.

Sammanlagt har jag intervjuat nyanlända från sju olika familjer/hushåll, tre faddrar till nyanlända och integrationssamordnaren på Mörbylånga kommun. De nyanlända valde jag strategiskt utifrån kriteriet att de hade en fadder/fadderfamilj eller att de kommit som kvotflyktingar, eftersom de första intervjuerna antydde att det var relevant hur de nyanlända kommit till platsen. De flesta intervjuerna genomfördes i personernas hem vilket medförde att jag ofta också fick träffa flera familjemedlemmar. En annan fördel var att personerna kan ha känt sig mer avslappnade och bekväma i sina hem än till exempel i SFI-lokalen, där jag genomförde en gruppintervju. Då fick jag hjälp med tolkning vilket innebar att jag kunde intervjua personer som inte hunnit lära sig så bra svenska. Nackdelen med att intervjua flera personer samtidigt var att personerna kanske inte kände sig bekväma med att berätta allt i varandras närvaro. Samma negativa effekt kan jag ha fått under intervjuerna med faddrarna eftersom jag genomförde dem tillsammans med de nyanlända men i gengäld fick jag istället se samspelet och dynamiken i deras relationen.

Jag genomförde fallstudien under tre veckor och hann träffa de flesta informanterna vid flera tillfällen. Utöver intervjuerna har jag deltagit och observerat i två olika SFI-klasser i Mörbylånga, samt observerat de olika orterna och blivit runtvisad av några informanter. Det har hjälpt mig att bättre förstå personernas upplevelser av platsen och sammanhanget de lever i. Genom att jag har använt lite olika metoder och informanter har jag kunnat få olika perspektiv på samma fenomen vilket kan kallas triangulering (Kaijser 1999:26). Till exempel berättade integrationssamordnaren en del om mottagningssystemet som stämde väl överens med de nyanländas upplevelser, samtidigt som de ibland gav olika perspektiv på samma sak och därmed bidrog till en mer mångfacetterad och verklighetstrogen bild.

Eftersom studien lyfter personliga berättelser har jag valt att i så stor utsträckning som möjligt göra informanterna anonyma genom att ge dem andra namn. Jag informerade också alla informanter om hur jag skulle använda materialet och de samtyckte till att delta i studien, i enlighet med de etiska riktlinjerna (Teorell och Svensson 2007:21).

Centrala teoretiska resonemang

För att belysa en del nyanländas begränsade handlingsutrymme använder jag mig av ett resonemang kring *frihet* och *beroende* från Zygmunt Bauman och Tim May (2010). Alla människor är fria, i den bemärkelsen att vi har olika handlingsutrymme och kan göra val. Men vissa människor är mer fria än andra. Hur stort handlingsutrymme vi får påverkas av vilka roller vi tilldelas, vilka vi blir i andras ögon (ibid:33). Vilka vi blir i andras ögon påverkas i sin tur av vår interaktion med människor i omgivningen. Charles Horton Cooley beskriver hur vi kommunicerar genom att försöka sätta oss in i andras situation för att förstå hur vi själva ska agera. Vi påverkas av våra föreställningar om andras föreställningar om oss själva. (I Trost och Levin 1996:60ff, 73) De nyanländas relation till andra sina faddrar och andra öläningar påverkas av att de får rollerna som just nyanlända och faddrar, vilket komplicerar deras samvaro.

De nyanlända upplever på olika sätt social isolering och en del av det är att de saknar en allmän gemenskap, en känsla av *community*. Gerard Delanty diskuterar att *community*begreppet har använts på många olika sätt men inom sociologi och antropologi ofta utifrån tillhörighet till och skapandet av kulturell identitet inom en grupp (2010:xii).

I studien använder jag den något breda definitionen för att fånga de nyanländas saknad av dels etniska communities och dels lokala, platsbaserade communities som också kan beskrivas med begreppet *bygd*. Yvonne Gunnarsdotter beskriver bygd som en symbolisk och social gemenskap kopplad till en plats över tid (2005:28). Ur diskussionen om community har Arnold van Gennep och Victor Turner (i Delanty 2010:31) utvecklat begreppet *liminality* för att beskriva bland annat de symboliska ritualer som en grupp genomför för att skapa och bekräfta sin gemensamma identitet. Liminality definierar övergångsstadier, ”tillfällen i och utanför tiden” och i den här studien använder jag mig av begreppet för att beskriva det mellanrum i tillvaron som många nyanlända befinner sig i medan de tar sig igenom etableringen i väntan på att kunna börja sitt ”riktiga” liv efteråt.

Flytten till Öland – mer eller mindre frivillig

Att bli bosatt - som kvotflykting

När det gäller möjligheten att påverka valet av boendeort är kvotflyktingarna en grupp som har välkdigt begränsat handlingsutrymme. De kan bli placerade vart som helst i hela världen och även vart som helst i landet som väljer att ta emot dem. Bröderna Khaled och Basel berättar om sin resa. De är i 30-års åldern och kom till Degerhamn tillsammans med sina sina föräldrar och två syskon för ett halvår sedan. De växte upp i världens största palestinska flyktingläger, Yarmouk Camp, utanför Damaskus i Syrien. Även om de var flyktingar där, trivdes de bra eftersom lägret snarare var som en stadsdel med egna skolor, sjukhus och butiker och de hade möjlighet att utbilda sig på universitetet. Men när kriget bröt ut kunde de inte ta sig till Turkiet och Europa eftersom de var palestinska flyktingar utan pass. Det fanns ett fåtal länder de hade möjlighet att åka till och ett av dem var Malaysia. Där registrerade de sig som flyktingar hos UNHCR och bodde sedan ganska bra, centralt i Kuala Lumpur, fick jobb och började trivas. De stod i kö i UNHCR:s system i tre år innan det var deras tur och de fick uppehållstillstånd i Sverige. Basel berättar:

You have to accept, if you didn't accept you have to wait another four five years. So you have to accept. And actually, it was a good chance for us. I mean three years. There is some people, like Irak people, they are waiting more than seven, eight years.

Granne med Khaled och Basel bor Mohsen med fru och småbarn. De bodde i staden Kerman i Iran när de registrerade sig som flyktingar hos UNHCR och hade inte heller någon möjlighet att påverka vilket land de skulle få komma till. Men de hade tur och behövde bara vänta i några månader innan de blev erbjudna asyl i Sverige. Mohsen blev glad över att få komma till Sverige eftersom han visste att Sverige var ett bra land som erbjudit en fristad åt många aktivister och journalister. Han drev ett utbildningsinstitut för afghaner i Iran men bloggade även och skrev om bland annat mänskliga rättigheter vilket bidrog till att han fick utstå hot och trakasserier. Att han dessutom själv var afghan innebar också att han blev diskriminerad och inte hade tillgång till universitetstudier, möjlighet att skaffa hus eller bil. I Sverige upplever han en frihet som han aldrig upplevt förrut – friheten att ha lika rättigheter som alla andra.

Innan Mohsen och hans fru kom till Sverige visste de inte att de skulle bo i Degerhamn. ”De sa Kalmar men det var Degerhamn” säger Mohsen med ett leende. Även bröderna Khaled och Basel trodde att de skulle få bo i Kalmar och fick höra av vänner att de skulle vara glada för att de hamnade där och inte i norra Sverige. De tyckte att Kalmar verkade vara en fin men liten stad i jämförelse med miljonstäderna Damaskus och Kuala Lumpur. De anlände till Kalmar flygplats sent en kväll i oktober 2015 och möttes av integrationssamordnaren på Mörbylånga kommun som berättar att hon visade dem vart de skulle bo:

På flygplatsen har de en karta: nu ska vi åka bil, det tar si och så lång tid, vi ska åka över bron och sen ska vi åka neeeeeer, dit ner på Öland, där ska ni bo!

By car come here, we don't know where we come, we just wanted to sleep.
We sleep, we woke up in the morning... (Khaled, Degerhamn)

Khaled vinklar upp persiennen och visar mig Alvaret utanför fönstret. ”It's nothing!” fyller Basel i. Khaled berättar vidare att de först ville tillbaka till Malaysia och Basel förklarar:

”You know, we come from the most busy city in the world, and to be placed in Degerhamn...”

Båda kvotflyktningfamiljerna kom från stora städer och överaskades av att bli placerade i Degerhamn och den kontrasten det innebar. Khaled och Basel pluggar nu på SFI i Mörbylånga och båda ska precis påbörja praktiker på cementfabriken i Degerhamn och kommunens ekonomiavdelning. Khaled har vant sig vid tystnaden och lugnet och kan tänka sig att stanna kvar på Öland om han hittar jobb, kanske på cementfabriken. Basel säger också att det avgörande är vart han hittar jobb men han är lite mer skeptisk till att stanna på Öland.

Mohsen läser SFI i Kalmar och upplever det som problematiskt att det tar lång tid att åka dit. Men han uppskattar också att de har en bra lägenhet, trots att de bor på landet. Hade det varit i Iran hade de inte kunnat hitta ett så bra boende på landsbygden och de skulle inte heller kunna hitta ett lika bra boende i Kalmar till samma pris.

Att bli bosatt - som asylsökande

De som inte kommer som kvotflyktingar bor oftast på asylboenden när de får sina uppehållstillstånd. Då blir de tillfrågade om de vill ha hjälp med att hitta boende. Integrationsamördnaren förklarar att det kan vara ett dilemma för de asylsökande:

Då kan de säga ja eller nej. Säger de nej, då hamnar de liksom lite grann vid sidan av, då får de lösa det själva och att ångra sig är svårt i det läget. Säger de ja, säger de också ja till att de kan bli bosatta vart som helst i hela Sverige. Så det finns inget val.

Även flera av de nyanlända diskuterar det begränsade handlingsutrymmet de har när det gäller val av bostadsort. Muhannad uttrycker det så här:

En stor del av oss invandrare här i Sverige, vi kan inte välja var vi ska bosätta. Så när Arbetsförmedlingen eller en person visar en lägenhet för oss, vi kan bara säga ja, så att man kan inte välja, det är svårt att välja.

Muhannad är 28 år och kommer från Aleppo i Syrien. Han bodde på ett asylboende i Småland när han blev erbjuden en bostad i Färjestaden, som han tackade ja till, trots att han aldrig varit där. Han tycker att Öland är fint och människorna är trevliga men att det är för få som bor där. Muhannad funderar på att flytta till Stockholm när han är klar med SFI eftersom han ser mer arbetsmöjligheter för sig själv där. Men han säger att det inte spelar så stor roll vart han bor så länge han har sin familj.

Därför var det väldigt ensamt i början men nu har hans lillebror kommit till Sverige och flyttat in hos honom.

Rama, 31, bodde på ett asylboende i Blekinge när hon fick veta att hon och hennes man och småbarn skulle flytta till Mörbylånga. Då kände hon sig orolig eftersom hon aldrig tidigare varit där och hon visste inte någon annan arabisk familj på orten. Det gjorde att hon var mycket ensam den första tiden men nu vill hon ändå bo kvar, bland annat för att hon blivit så väl bemött av ölänningarna. En annan som uppskattar ölänningarnas gästvänlighet är Hana, 36, från Aleppo i Syrien. Hon jämför med en annan ort i Småland där hon bodde på asylboende, där människorna inte hälsade på gatan. Därför tackade hon ja till erbjudandet om en lägenhet i Degerhamn eftersom hon hoppades att det skulle vara en bättre plats. Hana hade gärna velat se lägenheten först men det fanns det inte möjlighet till. Integrationssamordnaren nämner att många brukar vilja se lägenheten innan de bestämmer sig:

Och det går ju inte för då skulle vi få agera bostadsförmedling och åka runt och titta. Och ingen skulle vilja bosätta sig i Degerhamn kan jag ju säga! Rent krasst får de köpa grisen i säcken.

Hana köpte grisen i säcken men blev positivt överraskad av Degerhamn:

Ja, området är perfekt alltså! Så jag känner mig inte rädd om barnen går ut. De kan leka, cykla, gå till havet, simma. Så jag tror det är precis som jag ville ha. Nu funderar jag inte på att flytta från Degerhamn. När vi kom första gången, det var vår, det var mycket fint med många blommor, olika färger och min dotter sa: det är som himlen mamma, vi har kommit till himlen!

Hana beskriver också en typ av frihet som hon inte upplevt tidigare. Friheten i att kunna göra vad man vill utan att någon ser en. Hon säger att arabiska/muslimska kvinnor är lite blyga men här behöver hon inte tänka på hur hon ser ut eller vad hon har på sig när hon går ut. Hon kan gå mitt i gatan och dansa och blunda eftersom ingen ser henne.

Men alla är inte lika nöjda. Khaled berättar om en familj som tackade ja till ett boende i Degerhamn men vägrade när de fick se hur det såg ut. De ville hellre bo kvar på campingen där de bodde. Det var också en av mina informanter som tackade nej till ett boende i Degerhamn, innan de ens varit där. Sara, 45, kommer från staden Homs i Syrien.

Hon bodde med man och tre barn på Möllstorps asylboende i Färjestaden och tyckte så bra om Öland att de önskade att få stanna kvar efter att de fått uppehållstillstånd. Men när de såg hur långt bort Degerhamn låg ville de inte flytta dit. Sara och hennes man hade tur och fick ett nytt erbjudande om boende i Mörbylånga. Där studerar de på SFI och trivs väldigt bra. Sara har kontakt med flera ölännningar som hon lärde känna under tiden på asylboendet och när hon har tid besöker hon ett stickcafé där hon får chans att öva svenska. Då hon är utbildad sjuksköterska har hon fått praktikplats på grundskolan i Mörbylånga. Integrationssamordnaren på kommunen säger att de såklart vill att personer som bor på asylboenden på Öland och önskar att få bo kvar ska kunna göra det. Men det är inte kommunen som avgör utan Arbetsförmedlingen. Deras uppdrag är att i första hand matcha personer med områden där det finns behov för deras kompetens. Personerna har möjlighet att lämna önskemål på vart de vill bo men det är inte det som avgör i första hand.

Precis som kvotflyktingarna hade personerna ovan begränsat handlingsutrymme vid valet av bostadsort. Kvotflyktingarna kan bli placerade vart som helst i hela världen men de asylsökande kan bli placerade vart som helst i hela Sverige och de upplever sin begränsade frihet som problematisk. Men de asylsökande kan också välja att inte ta hjälp av Arbetsförmedlingen utan hitta ett eget boende och då har de betydligt större frihet och handlingsutrymme.

Att bosätta sig

EBO-lagen, lagen om eget boende, gör det i dagsläget möjligt för asylsökande och nyanlända att ordna sitt egna boende². För de som har släkt och vänner i landet som kan hjälpa dem att hitta ett boende är det kanske ett mer attraktivt alternativ. Under 2015 utnyttjade 51 % av de som sökte asyl och fick uppehållstillstånd möjligheten till egen bosättning (Migrationsverket 2015-12-04). Av mina informanter är Abdullah den enda som är egen bosatt. Han flyttade från Östersund till Öland för att han ville jobba med jordbruk och hade en kompis som hjälpte honom att hitta en stuga i Eriksöre, en by mellan Färjestaden och Mörbylånga. Abdullah är uppväxt på en stor gård i Syrien där de odlade spannmål, frukt och grönsaker och han ser stor potential för att odla mer grönsaker på Öland. Nu läser han SFI i Mörbylånga och praktiserar i en trädgård.

² Trädde i kraft 1994 och delar upp ansvaret mellan Migrationsverket och kommun gällande asylsökande. Källa NE: lagen om eget boende.

Abdullah och andra som har kontakter och vänner i Sverige och har möjlighet att ordna ett eget boende har betydligt större frihet och handlingsutrymme eftersom de inte är beroende av Arbetsförmedlingens erbjudande.

Under 2015 (fram till och med september) tog Mörbylånga kommun totalt emot 42 personer som fått uppehållstillstånd, inklusive både egenbosatta och kvotflyktingar (Migrationsverket 2015-12-04). De hade blivit anvisade att de skulle ta emot 40 personer, vilket innebär att de övriga 2 var egenbosatta. Varje län får ett länsstal som anger hur många personer med uppehållstillstånd länet ska ta emot och därefter är det länsstyrelsen som fördelar antalet på kommunerna. Integrationssamordnaren tycker att det är problematiskt med de egenbosatta eftersom de hamnar utanför kommunens planering. De räknas inte in i kommuntalen men kommunen måste ändå erbjuda SFI, skola, dagisplats och eventuellt ekonomisk ersättning innan de kommer igång med etableringen. Hög konkurrens på bostadsmarknaden kan också innebära dåliga boendeförhållanden för de egenbosatta, enligt integrationssamordnaren:

För det är då vi hamnar på att det sitter tre familjer i en tvåa eller folkbokför sig fem familjer i en liten etta.

Även migrationsministern, Morgan Johansson, uppmärksammar problemet med trångboddhet bland egenbosatta och vill därför att EBO-lagen ska förändras. Kommuner ska kunna hindra personer från att skriva sig i lägenheter där det redan bor för många eller som är undermåliga på något sätt. EBO-lagen anses också kunna bidra till många svarta hyreskontrakt, segregering och utanförskap i större städer när många personer bosätter sig hos sina släktingar (SVT 2016-03-29 och 2016-04-03).

Det var betydligt färre egenbosatta i Mörbylånga kommun jämfört med snittet i landet på 51 %. Kanske visar det på att de flesta som utnyttjar möjligheten till egenbosättning bosätter sig i städer vilket bidrar till problematiken med segregering och svarta hyreskontrakt där.

Spelar det någon roll?

De nyanlända flyktingarna har alla haft lite olika vägar till Öland med olika stor möjlighet att själva påverka att de hamnade där. De flesta blev helt enkelt "bosättade", som de själva uttryckte det, medan Abdullah flyttade dit själv.

Kvotflyktingarna tillhör dem som har minst handlingsutrymme, de kan bli placerade vart som helst i hela världen. Men där de blir placerade får de per automatik uppehållstillstånd och behöver inte invänta något besked i en asylprocess. De andra nyanlända kan bli placerade vart som helst i Sverige men de har ändå möjlighet att komma med önskemål. Abdullah i Eriksöre och Sara i Mörbylånga, som båda önskade att få bo på Öland och fick sina önskningar uppfyllda, trivs väldigt bra. Även bland de som blev ”bosättade” på Öland är det en del som trivs väldigt bra och vill bo kvar, som till exempel Hana i Degerhamn.

Men hos en del upplevde jag också en känsla av att de ännu inte är framme, att de fortfarande är på väg. För till exempel Muhannad i Färjestaden handlar det om att lära sig språket, ta sig igenom etableringen och sen vara fri att flytta till exempelvis Stockholm. Mohsen i Degerhamn är intresserad av att läsa vidare men han har inte bestämt sig för vad eller vart. Först måste han lära sig svenska innan han kan börja fundera på vad han ska göra sen. Basel i Degerhamn uttrycker att han troligtvis inte vill bo kvar på Öland och att det avgörande kommer vara vart han får jobb någonstans. Tiden i Degerhamn blir som en transportsträcka i väntan på att börja det riktiga livet efteråt. Bilden bekräftas av integrationssamordnaren:

Att man förstår att jag kanske är tvungen att tacka ja, flytta dit, bo där ett par år, sätta upp mig på bostadskö lite överallt och sen flytta.

De som inte bestämt sig för att bo kvar på Öland utan är inställda på att flytta därifrån hamnar i ett slags liminality, en paus i väntan på att komma vidare i livet. Att de inte själva valt att bosätta sig där och inte vet om de vill stanna kvar där minskar motivationen att satsa på att bygga upp ett lokalt kontaktnät och bli en del av platsen. Det är stor skillnad om man jämför med dem som själva bosatt sig på Öland och vill stanna där. Att relationen till platsen påverkas av om människor själva valt att bo där konstaterar även Åberg och Högman (2015:94) i sin pilotstudie. De såg en skillnad mellan de som kommit som livsstils migranter till landsbygden och de som kommit som arbetsmigranter eller flyktingar. Livsstils migranterna flyttade till Sverige och landsbygden för att de ville bo just där, kanske för att de träffat kärleken eller för att de tyckte om platsen. De var betydligt mer motiverade att bli en del av gemenskapen och platsen än de som kommit som flyktingar och arbetsmigranter.

Makten över sitt eget liv

De nyanlända har begränsat handlingsutrymme när det kommer till att påverka sin boendeort. De som har vänner och släktingar att ta hjälp av kan i större utsträckning välja boendeort men den möjligheten föreslås begränsas med förändringar i EBO-lagen. De nyanländas släktingar och vänner som hjälper till med att ordna boende är i dagsläget en stor resurs för dem. Genom att säga att de boenden som de ordnar inte är tillräckligt bra gör man den resursen inadekvat, vilket Bauman och May beskriver som ett sätt att minska andras handlingsutrymme (2010:89). Anledningarna är dels praktiska och administrativa skäl, för att underlätta för de som arbetar med bosättningen, och dels för att det är för individernas eget bästa. Ingen mår bra av undermåliga, trånga boenden. Ändå är det ungefär hälften av de nyanlända som väljer att hellre sätta sig i den sitsen än att bli anvisade ett boende på en plats de inte själva valt. Representanter för myndigheter och regering anser sig i det här fallet veta personernas bästa bättre än personerna själva. Det är exempel på ett förmyndarkomplex som staten praktiserar genom att behandla människor som om de inte kan agera utifrån vad som är bäst för dem. Bauman och May (2010:185) kallar det för *statens själavårdande makt* när individer förväntas följa statens program för att det kommer gynna dem själva. Etableringen och bosättningen går att se som ett recept som ska ta personerna genom den första tiden i Sverige och göra att de sedan kan stå på egna ben.

Eventuella förändringar i EBO-lagen kan därmed bidra till att inskränka människors frihet, även om det motiveras med praktiska argument.

Proportionen mellan frihet och beroende är ett mått på den relativa ställning som en individ eller en hel kategori individer, intar i ett samhälle. (Bauman och May 2010:44)

Nyanlända är en kategori individer som redan har begränsad frihet och i hög utsträckning är beroende av myndigheter den första tiden i Sverige. Av den anledningen är det viktigt att vara extra försiktig med att genomföra lagändringar som kan innebära att deras handlingsutrymme och därmed relativa ställning i samhället minskar ytterligare.

Livet på landet – tre dimensioner av isolering

De nyanlända jag intervjuat har på olika sätt upplevt isolering efter att de flyttade till Öland. Utifrån deras berättelser har jag identifierat tre relevanta aspekter av isoleringen som samspelar och förstärker varandra. De tre delarna är fysisk isolering, social isolering och språklig isolering.

Fysisk isolering

Fysisk isolering beror på glesheten och de stora avstånden mellan människor som karakteriserar många landsbygder. Av de nyanlända jag intervjuat är det de som bor i Degerhamn som upplever fysisk isolering allra mest. Därifrån tar det två timmar med buss till Kalmar men på helgen går inga bussar och turerna på vardagar måste man beställa två timmar i förväg. Integrationssamordnaren berättar:

Så många i Degerhamn är ju ganska snabba på att skaffa sig nåt skräp till liten bil... man måste ha det nästan på Öland. Så är det rent krasst. Men att ta svenskt körkort, det är inte det lättaste.

Det första året i Sverige får man köra på körkortet från sitt hemland, sen måste man ta ett nytt. Alla mina informanter i Degerhamn hade skaffat bil men de beskrev samtidigt hur problematiskt det var innan de gjorde det och hur svårt det är för dem som inte har pengar eller körkort.

Because we come from Malaysia so we could buy an old car, not a good car but we can make service temporary. Ok, so we can pass, but not the people who don't have car. (Khaled, Degerhamn)

I början det är svårt när man har ingen bil, om man köper en bil så det blir lättare. Man kan åka bil till Kalmar, det hjälper mycket. Men det är svårt att bo så här långt från Kalmar, långt från hälsocentral och sjukhus om man blir sjuk. (Mohsen, Degerhamn)

Även med bil tar det lång tid till Kalmar, vilket Khaled säger gör att man inte åker dit så ofta på helgerna:

Weekend also studying, nothing to do because here to Kalmar takes one hour, one hour come back, on the way you get tired. Just you go you get tired, Saturday and Sunday most of the places already close

Den fysiska isoleringen bidrar dessutom till social isolering. Mohsen, den enda av mina informanter som läser på SFI i Kalmar istället för Mörbylånga, har inte tid att umgås med folk i Degerhamn:

Unfortunately I don't have time. Five a clock in the morning I am waking up and five a clock in the afternoon I am here. Twelve hours I am out, just what I am doing here, to learn the language as soon as possible.

Även Rama, Saras dotter, som går på gymnasiet i Kalmar, slutade gå på stickcaféet i Mörbylånga, bland annat på grund av långa skoldagar. Att ha lång väg till skola eller jobb och mycket restid innebär mindre tid och energi för sociala aktiviteter. Därmed kan den fysiska isoleringen förstärka den sociala isoleringen.

Social isolering

Den sociala isoleringen handlar om att sakna vänner, släkt och gemenskap på platsen där man bor. Muhannad säger att Öland generellt är en bra plats men att han tycker att det är för lite människor. Muhannad bor trots allt i Färjestaden, Ölands största samhälle, men det går ju inte att jämföra med miljonstaden Aleppo i Syrien, som han kommer ifrån.

Mohsen i Degerhamn berättar att hans fru saknar livet i Kerman och att det är svårt för dem som inte känner nån i Sverige när de kommer hit:

Där kunde vi gå ut, träffa vänner i parker, träffa varandra. Men här inte... Men det var stor stad, mycket folk bor där men här fåglarna bara. Sara kan lyssna fåglarna bara... One category is the people who don't know anyone in this country. They are starting here none. They don't know the language so can't get help from the government, from the other people. For them it is very hard.

För dem som har släktingar i närheten är det väldigt betydelsefullt. Muhannad påpekar att det viktiga inte är vart han bor utan att han har sin familj och det har därför gjort stor skillnad för honom sedan hans bror flyttade in hos honom i Färjestaden. Sara i Mörbylånga har sedan en tid tillbaka sin bror och hans familj på ett asylboende i Småland. De åker dit och besöker dem varje helg. Hanas man har asylsökande släktingar på ännu närmre håll. Första tiden bodde de i Göteborg men sedan utnyttjade de EBO-lagen och flyttade till Degerhamn, där en privatperson hyr ut gamla bruksbostäder till asylsökande. När Hana visar mig runt i Degerhamn passar vi på att titta in hos dem och blir bjudna på mat. De tar tillfället i akt för att öva svenska med mig och de har redan lärt sig ganska mycket, tack vare att Hanas fadder undervisar dem en gång i veckan.

Det är inte bara familj och släkt som har betydelse utan även att det finns personer från samma land som delar samma kultur och språk. Rama kände sig väldigt ensam första tiden eftersom de var den enda arabiska familjen i Mörbylånga när de flyttade dit. Mohsen och hans fru är de enda som pratar persiska i Degerhamn.

So man is going under depression here. There is not the same as... they're not knowing to much friends here. For example here, just we are the Persian speaking family, the others in Mörbylånga. And the others can be in Kalmar. So no friends, no contacting.

Även Åberg och Högman (2015:190) upptäckte att det kan vara problematiskt att det finns få personer med samma etnicitet på mindre orter. De konstaterade att så kallat ”intra-etniskt” nätverkande är lättare i större städer där segregering leder till bildandet av socioekonomiskt och etniskt avgränsade enklaver.

På mindre orter finns det helt enkelt för få personer med samma etnicitet för att etniska gemenskaper ska kunna bildas. Flera av informanterna saknar en gemenskap av människor med samma språk och ursprung, ett etniskt community.

Abdullah i Eriksöre saknar dessutom ett lokalt community, en bygdegemenskap. Han är upprörd över att han bott i Eriksöre i sex månader och fortfarande bara känner två av sina grannar. Och hans grannar verkar inte heller umgås med varandra. Även Basel saknar en community-känsla i Degerhamn jämfört med Kuala Lumpur:

Actually, when I lived in Malaysia, I liked it. I liked the weather. There is a community you know. Here is no community... I mean people, cafés.

Jean-Luc Nancy (1991) och Maurice Blanshot (1988) diskuterar att community framförallt finns för oss som en saknad, något vi längtar efter som vi upplever har gått förlorat (i Delanty 2010:107). Det stämmer väl överens med upplevelsen hos mina informanter. Gerard Delanty poängterar också att sökandet efter och behovet av community ökar i dagens globaliserade samhälle där stor osäkerhet råder (2010:103). Före detta flyktingar som på många sätt har upplevt stor osäkerhet kan vara i extra stort behov av ett community.

Språklig isolering

Den viktigaste saken är språket. När man vet språket kan man prata med människor, skaffa vänner, läsa om Sverige, titta på TV. När man vet språket det är mycket saker man kan göra. Språket är viktigaste saken för flyktingar. (Mohsen, Degerhamn)

Att inte kunna kommunicera smidigt med människor runt omkring försvårar tillvaron och bidrar både till fysisk och social isolering. För att beställa buss från Degerhamn behöver man till exempel prata svenska eller engelska. Ibland hamnar man hos telefonsvararen och då hjälper inte ens engelska berättar Khaled:

Tryck ett, tryck två, we dont know what to tryck! So we tried around five, six times. Some company we can reach kundservice, but some company more than two, three times we just tried, tried. Can't find solution.

Att inte prata svenska och kanske inte heller engelska förstärker också den sociala isoleringen eftersom det blir svårt att lära känna nya vänner och delta i sociala sammanhang lokalt. Mohsen berättar om sin fru:

Hade där många vänner men nu hon ensam. Pratar inte svenska så om det kommer svenska vänner här så hon kan inte prata, hon förstår inte.

Språket är nyckeln för att kunna lära känna och umgås med människor på orten. Därför läggs stort fokus på att lära sig språket i början. Mohsen säger att SFI-undervisningen och de långa resorna dit tar så mycket tid och energi att han inte hinner umgås med människor i Degerhamn. Det viktiga är att fokusera fullt ut på att lära sig språket, även om det innebär begränsningar i det sociala livet. Khaled uttrycker att den sociala isoleringen kan underlätta språkinläring:

But here I think it's good because there is nothing to do, just study. So no friends, no place to go.

Sträckan till det verkliga livet i Sverige förlängs av den språkliga isoleringen som innebär att man måste ta sig igenom SFI innan det finns möjlighet att lära känna människor. Isoleringen kan förstärka känslan av liminality – mellanrum, som också skapas av att ännu inte vara framme, utan fortfarande på väg.

De olika aspekterna av isolering, fysisk, social och språklig, hänger samman och försvårar tillvaron för nyanlända på landsbygden, vilket sammanfattas bra av Mohsen i Degerhamn:

In Degerhamn yes, man kan säga in södra Öland, so loneliness is a big problem. So man måste veta vad man måste göra. What to do to get out of this period of four, five months. But in the beginning sure you don't have car, you don't know how to use the public transportation, what's going on in the country, you don't know the language, so it's completely hard.

Både den fysiska och sociala isoleringen är dessutom troligtvis större på landsbygderna. Den fysiska isoleringen ökar med landsbygdernas långa avstånd och glesa strukturer. Den sociala isoleringen blir troligen större då det bor färre människor på mindre orter som pratar samma språk och delar samma kultur.

I mötet mellan nyanlända och ölänningar

Ölänningar

De flesta nyanlända uttryckte väldigt stor uppskattning gentemot ölänningar, så mycket att jag blev förvånad och började fundera över hur fantastiska människor ölänningarna kan vara och varför de uppskattas så högt av de nyanlända. Ölänningarna beskrevs vid upprepade tillfällen som snälla, glada, trevliga människor som hälsar på gatan och hjälper till med allt som behövs. I den beskrivningen inräknades även kommunen och de nyanländas faddrar. Rama i Mörbylånga, som först kände sig väldigt ensam när hon flyttade till Mörbylånga, nämner ölänningarnas snällhet som en anledning till att hon nu vill bo kvar.

Så varför denna hyllning till ölänningar? Till viss del beror det säkert på att de nyanlända inte ville vara otacksamma. Intervjusamtal påverkas av hur informanterna uppfattar intervjuaren och det är möjligt att de såg mig som "svensk" som en representant för kommunen eller andra ölänningar och därmed inte vill säga något negativt. Men kanske är det också så att det är väldigt betydelsefullt för de nyanlända att bli väl bemötta.

Norbert Elias beskriver hur det alltid uppkommer spänningar när nya människor flyttar in på en plats eftersom det måste beredas plats för dem av dem som redan bor där (i Bauman och May 2010:51). Hälsandet på gatan på Öland blir som en bekräftelse på att man har fått en plats och ett erkännande. Muhannad förklarar hur viktigt det är att bli accepterad:

De är jättefina människor. De är inte rasister. Det är mycket viktigt för oss. De accepterar oss mycket. Till exempel jag kommer från Syrien, de har inget problem med det. De försöker också alltid hjälpa oss med vad vi behöver.

Som exempel på varför öläningar är snälla berättar Hana i Degerhamn hur hon oroade sig för att barnen skulle störa grannarna när de lekte utanför och hur skönt det var när grannarna istället sa att de uppskattade att det var liv och rörelse i området. Ytterligare ett erkännande och en bekräftelse – du behöver inte be om ursäkt för att du finns här, du är välkommen.

Öläningarnas trevlighet är motsatsen till det som Erving Goffman kallar för *taktfull uppmärksamhet* som praktiseras i städer. Där lär sig människor att se rakt igenom varandra och ignorera den fysiska närhet som man kan ha med främlingar på till exempel tunnelbanan. Den taktfulla uppmärksamheten får till följd att de mänskliga relationerna förlorar sin moraliska karaktär som består av ett medkännande intresse och en vilja att hjälpa, samt ett ansvar för den andra personens välbefinnande (i Bauman och May 2010:61f). På Öland praktiseras istället motsatsen, *taktfull uppmärksamhet*. När man möter varandras blickar och hälsar på varandra på gatan kan det vara en inbjudan till ett samtal. Då finns den moraliska karaktären kvar i relationerna. Det är det informanterna upplever, dels i form av erkännande och bekräftelse och dels som en önskan hos andra människor, som exempelvis faddrarna att hjälpa till.

Fadderskap

Alla de nyanlända som hade faddrar, alla utom kvotflyktingarna, uppskattade dem mycket. En del hade i sina faddrar fått nära vänner, vilket motverkat den sociala isoleringen. För både Hana och hennes fadder var deras vänskap avgörande för att de skulle trivas i Degerhamn. Tack vare sin fadder lyckades Hana också lära sig språket snabbt trots att hon inte gick på SFI utan var mammaledig de första månaderna. Även de andra poängterade att det är betydelsefullt att de kan öva svenska med faddrarna men också att faddrarna hjälper till med att hantera besvärlig post och förstå myndighetsärenden. Kulturutbytet var viktigt i relationen för båda parter. Faddrarna var intresserade av att lära sig mer om kulturen i de nyanländas hemländer och de nyanlända ville i sin tur gärna dela med sig av den.

De nyanlända uppskattade också att genom faddrarna få en inblick i den lokala kulturen, till exempel vilka högtider man firar, hur man gör då, hur man söker jobb, vilken mat man handlar och vart man handlar med mera. Hana, från Degerhamn berättar om tips hon fått:

Att det finns en bondgård som säljer potatis. Och det är ekologiskt eller så.
Och så kan man göra saft, fri från träd. Jag gör alltid saft, det är fri, det kostar ingenting! Hana, Degerhamn

Fadderverksamheten verkar var uppskattad av alla inblandade. Men det finns vissa komplikationer. Abdullah, från Eriksöre, protesterar när jag frågar honom om hans fadder:

Varför du prata fadder? Fadder, fadder, fadder. Jag förstår, jag förstår. Varför fadder? Nej, han kompis. Kompis bra, kompis hjälper mig, tack så mycket.
Jag inte säger han dålig. Nej, han bra. Men inte fadder!

Han förklarar att även om han får hjälp av sin fadder så hoppas han att det inte är för att faddern känner någon slags skyldighet att hjälpa honom bara för att han är nyanländ. Abdullah menar att de hjälper varandra för att de är vänner och att han skulle bli sårad om det var på något annat sätt. Därmed visar Abdullah på en grundläggande problematik som finns inbyggd i fadderrelationen. Fadderverksamheten arrangeras av kommunen vilket gör relationen mer officiell än en privat vänskapsrelation och därmed också mer distansierad. Att vara fadder är delvis ett uppdrag, om än ideellt, som man tar på sig och inte nödvändigtvis behöver blanda ihop med sitt privata liv. Benämningen fadder indikerar en ojämn maktsymmetri eftersom den ena parten antas vara hjälpbehövande och den andra förväntas hjälpa. Det betyder inte att fadderrelationen inte kan utvecklas till en jämlik vänskapsrelation, vilket varit fallet för flera av informanterna i studien. Men de problematiska grundförutsättningarna kan komplicera relationen och det är något som de inblandade måste hantera och förhålla sig till.

Flyktingskap

Eftersom flyktingsituationen i Sverige är ett omdebatterat och till viss del känsligt ämne fanns det risk för *omslutning* i samband med mina intervjuer.

Omslutning innebär att en grupp människor som ges mycket utrymme i media på olika sätt måste förhålla sig till den mediala bilden av sig själva, bland annat i intervjusituationer (Pripp 2011:68). Vid ett tillfälle när jag träffade nyanlända tillsammans med deras faddrar upplevde jag att samhällsdebatten hade stor inverkan över både vårt samtal men även deras relation. Utan att jag bidrog till det styrde faddrarna samtalet till att handla om flyktingsituationen i Sverige. I diskussionen uppfattade jag tre olika förhållningssätt som faddrarna lyfte fram. Det ena handlade om hur fruktansvärt det måste vara att behöva fly och hur hemskt många flyktingar haft det. För det andra passade faddrarna på att ösa beröm över de nyanlända för hur duktiga de var på att lära sig svenska, ta körkort, laga mat och klara sig i ett nytt land. Och för det tredje poängterade de hur bra det var att de kommit hit eftersom det behövs mer folk på landsbygden och samhället har blivit betydligt livligare. Faddrarna verkade bemöta en tänkt kritik som hävdar motsatsen till deras uttalanden: att det inte är så synd om flyktingar egentligen, att de inte anstränger sig så mycket och att de inte behövs här. Det var tydligt att det fanns en tredje part närvarande i samtalet – media och resten av samhället. De nyanlända svarade med att bekräfta bilden av hur tufft de haft det men lyfte också fram hur glada och tacksamma de var över att ha fått komma till Sverige och hur fantastiska alla ölanningar och deras faddrar var. De använde sig av *sammanflätade strategier* som positiva motbilder för att bemöta en medial bild av sig själva (Pripp 2011:68).

Faddrarnas inställning till de nyanlända kunde jag känna igen hos mig själv och jag fick känslan av att även de såg sitt eget agerande genom mig. Vi speglade oss i varandra och upptäckte hur relationen till de nyanlända var lite konstlad, utan att vi för den sakens skull kunde göra något för att förändra situationen. Jag hade i förväg reflekterat mycket över hur jag skulle bemöta de nyanlända på ett bra sätt utan att låta min egen förförståelse och diskursen i media styra. Jag var intresserad av hur det var att komma som flykting till Sverige samtidigt som jag var rädd för att närma mig frågorna på ett klumpigt och oförsiktigt sätt ifall informanterna skulle uppleva dem som känsliga.

Det fick mig att inse att flyktingskapet kan fungera som ett *stigma*. Erving Goffman (1972:12ff) skriver att stigmarelationer kännetecknas av att den ena parten har en egenskap av något slag som på ett eller annat sätt blir missgynnande för den i relationen. Stigmatiserade relationer kan ofta upplevas som lite pinsamma och obehagliga när de inblandade försöker att visa extra mycket hänsyn och anpassa sig till varandra. Båda parter är medvetna om stigmat men ingen vet riktigt hur man ska hantera det. En strategi är att helt enkelt försöka agera som om stigmat inte fanns. En annan är att visa överdrivet mycket hänsyn, vilket jag upplever att både jag, faddrarna och de nyanlända gjorde under intervjun. (Goffman 1972:26f) Min slutsats är att den stora uppmärksamhet som flyktingar ägnas i samhällsdebatten och media bidrar till omslutning och skapar ett stigma, som både nyanlända och personer de möter måste förhålla sig till. I relationen mellan faddrar och nyanlända blir flyktingskapet extra närvarande eftersom fadderskapet kommit till med anledning av flyktingskapet. Kanske det är det som Abdullah vill förändra när han ifrågasätter begreppet fadder.

Till sist

Upplevelsen av att komma som nyanländ till en landsbygdsort i Sverige är naturligtvis högst individuell men två saker som varit relevanta för flera av de nyanlända i den här studien är känslan av liminality och isolering. Liminality, mellanrumstillståndet den första tiden, skapas delvis av den språkliga isoleringen som skjuter sociala relationer på framtiden men även av det faktum att personerna inte själva valt att bosätta sig på platsen. Därför kan möjligheten till egen bosättning minska upplevelsen av liminality. Även den sociala isoleringen kan minskas med hjälp av EBO-lagen eftersom den möjliggör för familj, släkt och vänner att bo närmare varandra. Den sociala och den fysiska isoleringen beror till stor del på landsbygdens glesa strukturer och är därför större i landsbygdsmiljöer, samtidigt som problematiken kring EBO-lagstiftningen framförallt upplevs i större städer. Att begränsa möjligheten till eget boende skulle därför kunna medföra mer problem än nytta för nyanlända på landsbygden.

Något annat som motverkar den sociala isoleringen är den taktfulla uppmärksamheten som kan praktiseras av människor på landsbygden och som ger de nyanlända erkännande och bekräftelse. Samtidigt är det just som nyanlända de blir bekräftade vilket delvis beror på den mediala uppmärksamheten men även den konstruerade relationen till faddrarna. Det påverkar de nyanländas handlingsutrymme eftersom vi ser oss själva genom andras ögon när vi kommunicerar och interagerar. Om de nyanlända blir bekräftade framförallt som nyanlända kan det till exempel få till följd att flyktingskapet finns kvar som en relevant del av identiteten trots att personerna inte längre flyr. Att kategoriseras som nyanlända är därför problematiskt för en grupp som redan har begränsat handlingsutrymme av andra anledningar som till exempel när det gäller möjligheten att påverka sin boendeort.

Källförteckning

- Arbetsförmedlingen 2016-06-08. Asylsökande som får permanent uppehållstillstånd. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Efterbeslut/Om-du-far-stanna/Permanent-uppehallstillstand.html> [2016-05-19]
- Bauman, Zygmunt och May, Tim 2010 (1990). *Att tänka sociologiskt*. Göteborg: Korpen
- Delanty, Gerard 2010 (2003). *Community*. New York: Routledge
- Goffman, Erving 1972 (1963). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag
- Gunnarsdotter, Yvonne 2005. *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap. Det svenska landskapets omvandling ur locknevis perspektiv*. Diss. Uppsala: Sverigeslantbruksuniversitet.
- HSsL – Hela Sverige ska Leva 2013. Invandring kan rädda landsbygden. *Aftonbladet*, 3 december Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/debatt/article18081592.ab> [2016-03-14]
- Kaijser, Lars 1999. Fältarbete. I Kaijser, Lars och Ölander, Magnus (red.). *Etnologisk fältarbete*. Lund, Studentlitteratur
- Kvale, Steiner och Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Migrationsverket 2014-09-12. Vanliga begrepp. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Statlig-ersattning/Vanliga-begrepp.html> [2016-05-09]
- Migrationsverket 2015-12-04. Överenskommelser om flyktningmottagande och mottagna 2014 och 2015. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/download/18.20cfdbe014887632b91b6a/1446538667797/overenskommelser+och+mottagande.pdf> [2016-05-09]
- Migrationsverket 2016-02-29. Kommunmottagna enligt ersättningsförordning 2015. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/download/18.39a9cd9514a3460772133ee/1456901171881/Kommunmottagna+enligt+ersattningsf%C3%B6rordningen+2015.pdf> [2016-05-12]
- Migrationsverket 2016-03-15. Vem bedöms som flykting? Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Fokusomraden/Lagforslag-om-att-begransa-mojligheten-att-fa-uppehallstillstand-/Vem-bedoms-som-flykting.html> [2016-06-10]
- Migrationsverket 2016-05-11. Asylsökande som får permanent uppehållstillstånd. Tillgänglig: <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Efterbeslut/Om-du-far-stanna/Permanent-uppehallstillstand.html> [2016-05-19]
- Panelli, Ruth; Hubbard, Phil; Coombes, Brad; Suchet-Pearson, Sandie 2009. De-centering White ruralities: Ethnic diversity, racialization and Indigenous countrysides. *Journal of Ru-*

- ral studies*, vol. 25 (4) ss. 335-364. Tillgänglig:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0743016709000266> [2016-06-09]
- Philo, Chris 1997. Of other rurals? I: Cloke, Paul och Little, Jo. *Contested, countryside, cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. London, New York: Routledge.
- Pripp, Oscar 2011 1999. Reflektioner och etik. I: Kaijser, Lars och Ölander, Magnus (red.). *Etnologisk fältarbete*. Lund: Studentlitteratur
- SCB, Statistiska Centralbyrån 2016-02-16. Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015. Tillgänglig: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistikefteramne/Befolkning/Befolkningensammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Kommun-lan-och-riket/399347/ [26-02-16]
- SCB 1, Statistiska Centralbyrån. Sveriges folkmängd från 1749 och fram till idag. Tillgänglig: http://www.sverigeisiffror.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/befolkningsutveckling/#story_31d1689d-3492-47b5-8898-65e3e83d8c3b [2016-05-17]
- Socialstyrelsen 2008. *Integrationsarbete i civilsamhället: unga och äldre i blickfånget*. Stockholm: Socialstyrelsen Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-123-10> [2016-06-02]
- SVT 2016-03-29. Förslag: flyktingar ska inte få bo vart som helst. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/forslag-flyktingar-ska-tvangsplaceras> [2016-05-09]
- SVT 2016-04-11. Migrationsministern vill ändra EBO-lagen. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/morgan-johansson-prova-ebo-fran-fall-till-fall> [2016-05-09]
- Teorell, Jan och Svensson, Torsten 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Trost, Jan och Levin, Irene 1996. *Att förstå vardagen – med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering 2006. *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar 2006:79)
- Westholm, Erik 2008. Vad menas egentligen med landsbygd? I: Johansson, Birgitta. *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Forskningsrådet Formas
- Wieviorka, Michel 2014. A critique of integration. *Identities. Global Studies in Culture and Power*, vol. 21 (6) ss. 633-641. Oxford: Routledge, Taylor and Francis Group
- Åberg, Martin och Högman, Ann-Kristin 2015. Histories Meets Histories: A Pilot Study of Migration and Civil Society in Swedish Medium-Sized Cities, Small Towns and Villages. *Journal of Civil Society*, vol. 11 (2) ss. 187-203. Oxford: Routledge, Taylor and Francis Group